

Taina Renkonen

Konfliktin koreografiat

Maisema, tarina ja kehollinen geopolitiikka opastetuilla turistikierroksilla Jerusalemissa

Choreographies of the conflict: landscape, narrative and embodied geopolitics on guided walking tours in Jerusalem

How are embodied experiences of geopolitical relations produced through guided walking tours? The article examines this question by integrating critical geopolitics with the performance turn in tourism studies. From this perspective, tours are approached as choreographed tools of social spatialization/spatial socialization that use urban space as their stage. The case study took place in the highly contested Old City of Jerusalem. The ethnographic data, which is analyzed with an iconographic framework, consists of both hegemonic mainstream tours and counter-hegemonic alternative tours. By comparing the performances the article illustrates how contrasting geopolitical imaginations are enacted corporeally on three different stages: Western (Wailing) Wall, a security checkpoint and the Muslim Quarter. Empirical evidence illustrates what kind of strategies the guides employ to connect different meanings and emotional registers with certain identity categories and landscapes. The article demonstrates how touristic performances can both reproduce and contest hegemonic understandings of the landscape.

Keywords: critical geopolitics, guided tours, Israel/Palestine conflict, landscape, performance

Johdanto

Opastetut kävelykierrokset ovat suosittu tapa tutustua matkakohteeseen. Matkailutuotteina ne rytmittävät ja tilallistavat turistisen elämyksen kokemusten sarjaksi, jolla on materiaallinen, representatiivinen ja affektiivinen ulottuvuutensa. Kaupunki kehollistuu ja kohteen tarina tilallistuu oppaan johdattaessa ryhmää tavallisesti ennalta suunniteltua reittiä pitkin. Askel askeleelta ja kertomus kertomukselta kierrokset kuljettavat turisteja tilassa ja ajassa tarjoten heille paitsi mahdollisuuden tutustua paikallisiin nähtävyyksiin omin silmin ja kameroin, myös muodostaa ”henkilökohtaisen yhteyden paikalliseen topo-

grafiaan” (Richardson 2005; Stein 2009: 335). Kehollisuus ja liike ovat turistikierroksilla olennaisessa osassa, mutta millaista on niiden geopolitiikka?

Tarkastelen opastettuja kävelykierroksia koreografioina, jotka hyödyntävät kaupunkia näyttämönään mukaillen näin matkailututkimuksessa ajankohtaista performanssikäännettä (ks. Larsen & Urry 2011). Kävelykierrosten näyttämösovitusta koostuu oppaiden valitsemista kulkureiteistä, joille yksittäiset kohtaukset sijoittuvat ja joiden myötä oppaat kertovat narratiivinsa välityksellä paikkaan ja sen asukkaisiin liittyviä tarinoita osoittaen samalla yleisölleen huomionarvoisia maisemaelementtejä. Näin ne harjaannuttavat turistin katsetta, joka käsitteenä viittaa matkailijoiden ja kohteen välille

kehittyvän suhteen sosiokulttuuriseen rakentuneisuuteen (Urry 1990). Turistin katse nähdään keskeisenä valtasuhteita rakentavana ja ylläpitävänä voimana, sillä matkakohteiden kuvaustavat sekä heijastavat että vahvistavat tiettyjä suhteita yhteiskunnassa siirtäessään tietyn tavan katsoa maailmaa turisteille (Urry 1990; Morgan & Pritchard 1998: 3). Siten – vaikka ennen kaikkea vapaa-ajan elämyksiin assosioituvaa matkailua ei arkiajattelussa useinkaan liitetä valtaan ja politiikkaan – sillä on kriittisen matkailututkimuksen näkökulmasta ”keskeinen elementti tiedon ja vallan kiertokulussa” (Pritchard & Morgan 2003: 111).

Poliittisen maantieteen näkökulmasta kierrokset toimivatkin tilan pedagogian (Newman & Paasi 1998: 196) ja yhtäaikaisen sosiaalisen spatioalistamisen/spatialisen sosiaalistamisen (Paasi 1996: 7–8) kehollisena, liikkuvana muotona. Kehollistumisen ymmärrän Creswellin (2006: 176) tapaan ”sosiaalisten ja kulttuuristen suhteiden tuottamisena kehon kautta ja sen avulla”, jolloin ”yksilön keho kiinnittyy laajempiin merkitysverkostoihin mittakaavan eri tasoilla”. Esimerkiksi turistikierrosten kontekstissa yksittäisille kehoille voidaan antaa merkityksiä, jotka liittävät ne osaksi suurempia ihmisryhmiä, ideologioita tai globaaleja prosesseja. Tällöin merkityksiä luodaan kehojen kautta. Vastaavasti turistien kehot itsessään toimivat välineinä, joiden avulla vierailtava kohde kehollistuu. Toisin sanoen kierrosten myötä turistit oppivat sijoittamaan itsensä paikalliseen maantieteeseen ja kartuttavat tietämystään kohteesta ja sen historiasta, ”meistä” ja ”muista” sekä paikkasidonnaisista käyttäytymiskooideista. Kriittisen geopolitiikan näkökulmasta kierrosten myötä esitetty maantieteellinen tieto ei kuitenkaan ole neutraalia tai objektiivista, vaan poliittisesti ja sosiaalisesti tuotettua (Ö Tuathail & Dalby 1998: 4). Näin myös opastettuja turistikiertoja voidaan tarkastella heijastumina laajemmista diskursseista, joiden kautta ymmärrystä maailmasta tuotetaan kielessä ja käytännössä (Barnes & Duncan 1992: 8; Hall 1997: 44; Rose 2007: 142).

Turistikierrosten kehollisuus on tiukasti kietoutunut liikkumisen, tilan ja maiseman politiikkaan. Viimeaikainen mobiliteettitutkimus on osoittanut, kuinka fyysinen, empiirisesti havaittava liike kytkeytyy kiinteästi sekä liikkeeseen liitettäviin merkityksiin ja representaatioihin että kokemuksellisiin, kehollisiin käytäntöihin (Cresswell 2010: 3–4). Merkityksillä ja käytännöllä on puolestaan vahva yhteys identiteettikategorioihin, yhteiskunnalliseen epätasa-arvoon ja valtasuhteisiin (Manderscheid 2009). Näin ollen matkustuskokemus ja sen ku-

vaustavat vaihtelevat huomattavasti riippuen siitä, onko matkajana esimerkiksi turisti vai pakolainen. Kaupunkia näyttämönä tarkasteltaessa on puolestaan huomattava, että tilan merkitykset muotoutuvat aina tiettyssä tila–aika -kontekstissa sosiaalisten suhteiden ja prosessin tuloksena (Massey 2005). Sen johdosta iän, etnisyyden ja sukupuolen kaltaiset sosiaaliset kategoriat vaikuttavat paikkakokemukseen sekä siihen, missä ja milloin liikkuminen koetaan esimerkiksi turvattomaksi (Pain 2001). Maisema puolestaan edustaa Cosgroven (1984: 15) mukaan ”historiallisesti erityistä tapaa kokea maailma”, joka on sekä tiettyjen ryhmien materiaalisesti muovaama että merkitykselliseksi tekemä. Käsitteenä se mahdollistaakin kaupunkinäyttämön ymmärtämisen sekä materiaalisena, rakennettuna ympäristönä, joka luo fyysiset puitteet kierrosten toteuttamiselle (Haldrup & Larsen 2004) että ”symbolijärjestelmänä, joka on ’kirjoittajiansa’ ja ’lukijoidensa’ kirjoittama ja uudelleenkirjoittama, lukema ja poispyyhkimä” (Dwyer & Alderman 2008: 169).

Tässä artikkelissa kävelykierrosten näyttämönä toimii Jerusalemin Vanhakaupunki, jonka poliittinen tilanne on äärimmilleen kiristynyt. Sen vuoksi se on kiehtova kohde matkailun piirissä käytävien neuvottelujen tarkasteluun. Jerusalem on juutalaisille *Yerushalaim* ja arabeille *al-Quds*, Israelille sen ”ikuinen, jakamaton pääkaupunki”, palestiinalaisille puolestaan ”Israelin miehittäjä palestiinalaisten pääkaupunki”. Kolmelle monoteistiselle maailmanuskonnolle – juutalaisuudelle, kristinuskolle ja islamille – kaupunki on puolestaan pyhydessään mittaamaton hengellinen keskus, jolla on vankkumaton asema niistä jokaisen mytologiassa. Kaupungin nykyistä poliittista maantiedettä ovat määrittäneet erityisesti kaksi vuosilukua: 1948 ja 1967. Vuonna 1948 tapahtuneen Israelin itsenäistymisjulistuksen seurauksena syttynyt sota johti lopulta kaupungin kahtia jakamiseen: länsipuoli jäi osaksi vastasyntyntä Israelin valtiota, ”vihreän linjan” itäpuoli (mukaan lukien Vanhakaupunki) jäi puolestaan Jordanian hallintaan. Sodan seurauksena kaupungin itäosat tyhjenivät juutalaisväestöstä ja länsipuoli puolestaan palestiinalaisista (Dumper 2002: 42). Vuonna 1967 käydyin kuuden päivän sodan myötä tilanne muuttui, kun Israel onnistui kolminkertaistamaan alueensa. Näihin alueisiin kuului myös Itä-Jerusalem, jonka suhteen Israelin politiikka poikkesi muista miehityksistä alueista. Muiden alueiden kohtalon jäädessä auki Jerusalem ”jälleenyhdistettiin Israelin ikuisiksi pääkaupungiksi” (Klein 2001: 66). Alueliitos ja yhdistetyn Jerusalemin asema Israelin pääkaupunkina on jäänyt

kuitenkin vaille kansainvälistä tunnustusta. Juridisesti kansainvälinen yhteisö pitää Itä-Jerusalemia – ja samalla siis myös Vanhaakaupunkia – statukseltaan miehitettyinä.

Analysoimalla Jerusalemin Vanhassakaupungissa järjestettyjä turistikiertoja tarkastelen, kuinka turisteja suostutellaan kehollisten käytäntöjen ja representaatioiden kautta omaksumaan tiettyä tulkintaa meistä ja toisista, turvallisuudesta ja vaarasta sekä läheisyydestä ja etäisyydestä (Ó Tuathail & Dalby 1998: 4). Tämä ei tarkoita sitä, ettei retkille osallistuvilla turisteilla voisi tästä huolimatta olla omiin tietoihinsa, arvoihinsa ja tunteisiinsa pohjautuvia, opasnarratiivista poikkeavia näkemyksiä siitä, miten maisemaa pitäisi tulkita ja miten tilassa olisi suositeltavaa toimia. Pidän oppaiden performansseja kuitenkin selkeinä osoituksina taustaorganisaatioiden ja/tai oppaiden suosimista merkityksistä ja pohjaan analyysini niihin. Aineistossani edustettuina ovat sekä virallisen turisti-informaatiopisteen suosittelemat, valtavirtaturisteille suunnatut kierrokset että miehityksenvastaiseen liikkeeseen kytkeytyvien toimijoiden järjestämät vaihtoehtoiset kierrokset. Vastakkainasettelusta huolimatta olisi harhaanjohtavaa pitää kierroksia tuotannollisilta lähtökohdiltaan keskenään tasavertaisina: ensiksi mainituilla on puolellaan yhteiskunnalliset instituutiot jälkimmäisten operoidessa pitkälti virallisten rakenteiden ulkopuolella (Renkonen 2013: 30–36). Aineiston analysoimiseen käytän maiseman ikonografista tulkintakehystä (ks. esim. Raivo 1996). Tarkastelen empiiriseen aineistooni nojautuen, kuinka geopolitiikka kehollistetaan kaupunkitilaan kierrosten myötä ja millaisiin koreografisiin strategioihin oppaat turvautuvat tiettyjä geopolittisiä narratiiveja kommunikoidakseen.

Näkökulmia opastettuihin kävelykierroksiin

Opastetut turistikirokset ovat spatiotemporaalisesti tuotteistettuja matkailuelämyksiä, jotka määrittelevät sen ”mitä tapahtuu, milloin ja missä” (Wang 2006: 70). Kierrokset ennalta määritellyine ohjelmineen edustavat itsessään aineettomia matkailukokemuksia tuotteistetussa muodossaan. Tarjolla oleva retkivalikoima tarjoaa Wangin (2006: 73) sanoin turisteille erilaisia ”menuita”, joista voi valita valmiiksi koottuja elämyksiä oman makunsa mukaan. Sen lisäksi, että kierrokset itsessään ovat kulutuksen kohteita, niiden ohjelmat myös ohjaavat turistien kulutusta kahdella tasolla (Wang 2006: 71–75). Konkreettista kulutusta ne ohjaavat

muun muassa matkamuistomyymälävierailuilla tai lounaspaikkavalinnoilla. Toisaalta retket muovavat matkailutapahtuman kulutusta – ne ruokkivat turistien visuaalisten elämysten ja autenttisten kokemusten nälkää.

Opastettujen kierrosten houkuttelevuutta matkailutuotteena lisää, että ne ovat monille turisteille avain kohteisiin, kokemuksiin ja kontakteihin, jotka eivät muuten olisi heidän ulottuvillaan ja ennen kaikkea niihin liittyvään tietoon – oppaiden jakaessa paikallistuntemustaan kohteet avautuvat ”ulko-puolisille” turisteille ”sisäpiiriläisen” näkökulmasta (Holloway 1981: 387–388; Knudsen 2008). Coheinin (2006: 85) mielestä turistikiirrosten sisältöä voi verrata opetusohjelmaan, jolloin niiden tehtäväksi muodostuu kohteiden kontekstualisointi niin, että turistit oppivat niihin liittyvän keskeisen symboliikan. Siihen millaisiksi kierrosten ”menut” ja ”opetusohjelmat” muodostuvat, voi puolestaan soveltaa Saarisen (2003: 4; ks. myös Jokela 2010: 4–5) ajatusta kohderepresentaatioiden synnystä tuottajan, kuluttajan ja itse tuotteen välisessä vuorovaikutuksessa. Toisin sanoen eri kaupunkikirokset voivat painottaa matkaohjelmissaan ja kohdekuvauksissaan tiettyjä aiheita, nähtävyyksiä ja aktiviteetteja yhtäältä kohderyhmän kiinnostuksen kohteita ja toisaalta taustalla olevan organisaation intressejä mukaillen.

Kuten edeltävät esimerkit antoivat ymmärtää, kattavimmallakaan turistiretkellä ei voida, eikä ehkä halutakaan näyttää kaikkea. Tiedon valikoivuus ja uudelleen kontekstualisointi kuuluvat opastettuihin kierroksiin siinä missä muihinkin representaatioihin (Van Leeuwen & Wodak 1999: 95–96). Maantieteellisestä näkökulmasta opastetut kierrokset ovat niin ikään *representatiivisia käytäntöjä*, ”joiden myötä maantieteellistä tietoa kerätään, maantieteellisiä faktoja järjestetään ja kuvitteellisia maantieteitä rakennetaan” (Schwartz & Ryan 2003: 6). Toisin sanoen kyse on eri tilojen, paikkojen, alueiden ja ihmisryhmien hahmottamisesta ja kuvittelemisesta. Tämä tapahtuu kierroksilla nähtävyyden pyhittämiseksi kutsutun prosessin myötä, kun oppaat turisteja tilassa ohjatessaan nimeävät, kohottavat ja kehystävät kohteita maisemasta narratiivinsa avulla (MacCannell 1976: 44; Fine & Speer 1985). On kuitenkin huomattava, että maisemalle, kuten mille tahansa muullekin ”tekstille”, annetut merkitykset vaihtelevat lukijansa ja vallitsevan yhteiskunnallisen kontekstin myötä (mm. Barnes & Duncan 1992; Raivo 1996). Oppaiden rooli maantieteellisen mielikuvituksen ja turistien katseenrakentajina onkin merkittävä, sillä he valitsevat sekä sen, minkä turistit näkevät, että sen

mikä jää heiltä piiloon. Maiseman voikin katsoa välittyvän turistien katseille oppaiden suodattamana (Cheong & Miller 2000: 384).

Opastetut kävelykierrokset kuitenkin poikkeavat monista muista maantieteellistä tietoa luovista representaatioista: ne eivät ole pelkkiä tekstejä, vaan *performansseja* – kehollisia, liikkeeseen sidottuja ja sosiaalisia katsomisen käytäntöjä (Larsen & Urry 2011: 1114). Matkailututkijat ovat tarkastelleet performansseja erityisesti dramaturgisen sosiologian kehittäjän Goffmanin (1959) jalanjäljissä (ks. MacCannell 1976; Edensor 2000, 2001). Tätä perinnettä seuraten käytän teatterimetaforia matkailutapahtumien analysoinnissa, mikä tukee opastettujen kaupunkikierrosten analyttistä tulkintaa sekä representaatioina että performansseina. Kierrosten voi tulkita olevan käsikirjoitettuja, oppaiden ohjaamia koreografioita, joiden näyttämösovituksella kaupunkitilassa tuotetaan draamoja (Edensor 2001: 63; Larsen & Urry 2011: 1111). Raja yleisön ja esiintyjien välillä kuitenkin hämärtyy, sillä kierroksille osallistujat ”eivät ole ainoastaan yleisönä vaan myös esiintyjinä” (Larsen & Urry 2011: 1112). He ovat niin muiden turistien kuin paikallisten ihmistenkin tarkkailevan katseen alaisina oppaan toisinaan kannustaessa turisteja myös toimimaan esimerkiksi valokuvaamalla, kuluttamalla, paikallisten kanssa keskustelemalla tai rituaaleihin osallistumalla (Larsen & Urry 2011: 1112). Näin ollen rinnakkain syntyvät sekä kaupungin tarina että turistinen performanssi ja jokaisen osallisen subjektiiviset kokemukset tästä yhdistelmästä. Huomattava on kuitenkin myös yllätyksen mahdollisuus: sivulliset tai osallistujat saattavat reagoida ennalta arvaamattomasti kierroksen kulkuun tai olosuhteet voivat pakottaa oppaan muovaamaan suunnitelmia. Taustalla vaikuttavasta käsikirjoituksesta huolimatta jokainen kierros on ainutkertainen tapahtuma, joka ei ole täsmällisesti toisinnettavissa.

Kävelykierrosten koreografiat koostuvat oppaiden valitsemista kulkureiteistä ja pysähtymispaikoista, joille yksittäiset kohtaukset sijoittuvat. Kohtausten aikana he kertovat narratiivinsa välityksellä paikkaan ja sen asukkaisiin liittyviä tarinoita osoittaen samalla yleisölleen ympäröivästä kaupunkitilasta huomionarvoisia maisemaelementtejä. Kulissit turistikierrosten koreografialle luo ympäröivä maisema, jonka performanssikäännettä seuraten käsitän paitsi tekstinä myös näyttämönä. Maiseman symbolisista merkityksistä opitaan oppaan narratiivin kautta, mutta samalla se myös koetaan materiaalisesti ja turististen performanssien kautta (Edensor 2000, 2001; Haldrup & Larsen

2004; Larsen & Urry 2011). Tällöin maisema ”ei ainoastaan sisällä merkityksiä ja viritä mielikuvitusta” toimiessaan katseen kohteena, vaan samalla luo puitteet turisteille kokemuksille ja elämyksille materiaalisena tapahtumapaikkana eli näyttämönä (Haldrup & Larsen 2004: 281). Kuten Azaryahu ja Foote (2008: 183) huomauttavat, tilaan sijoitettuihin tarinain poikkeavat muista kerrontamuodoista, kuten elokuvista tai kirjoista: siinä missä elokuvien kohdalla kohtaukset järjestyvät montaasiksi leikkaushuoneessa editoinnin myötä, kävelykierroksilla suunnitellun ohjelman käytännön toteutus vaatii lopulta liikkumista paikasta toiseen ennalta suunniteltua reittiä pitkin. Kävely tapahtumapaikalta toiselle ”sitoo paikat yhteen” ja siten ”antaa tilalle muodon” (de Certeau 1984: 97). Esityksen juoni ja kohteen tarina purkautuvat näin osallistujille kohtaus kohtaukselta, ja kaupungista tulee ”liikkumalla luettu” (Uimonen 2006: 126).

Tämä prosessi on kuitenkin täynnä valintoja, sillä jo Jerusalemin Vanhankaupunginkin kokoinen alue tarjoaa lukemattomia mahdollisuuksia sille, minne mennä, mitä reittiä ja millaisessa järjestyksessä. Myöskään yksittäisten kohtausten tapahtumapaikkoina toimivien näyttämöiden materiaallinen lavastus ei suinkaan lopullisesti määritä, millaisiksi turistiset performanssit lopulta muotoutuvat, sillä kuten Rose (1999: 248) huomauttaa ”tila on myös teko”. Rosea (1999) mukaillen myös kaupunkinäyttämö tulee siten olevaksi vasta relationaalisten performanssien kautta, eli tässä tapauksessa kierrosten sisältämien, tietyistä yhteiskunnallisista positioista tuotettujen kohtausten tuloksena. Tämä luo mahdollisuuden myös vastarinnalle: tiukastikin kontrolloitujen näyttämöiden luonne voi hetkellisesti muuttua normeista poikkeavien esitysten myötä (Edensor 2001: 64). Haldrupin ja Larsenin (2004) näkökulma maisemasta fyysisenä näyttämönä kiinnittyy lähelle Azaryahun ja Footen (2008) ajattelua, jossa materiaallinen maisema on ikään kuin valmiiksi lavastettu näyttämö, jonka ehdoilla, luovasti, opastettujen kävelykierrostenkin tulee toimia.

Opastettujen kierrosten viestinnällistä voimaa voi verrata Tuchmanin (1978: 109–110) arvioon televisiouutisten tehosta todellisuuden rakentamisessa: koska ne ”eivät vaikuta järjestävän aikaa ja tilaa”, ne näyttävät ”esittävän faktoja tulkintojen sijaan” ja tapahtuvan ”vääristymättömästi [...], tahdistettuna jokapäiväisen elämän rytmiin”. Etenkin kävellen toteutettuna ne antavat osallistujilleen mahdollisuuden suoraan, omakohtaiseen kontaktiin ympäröivän maailman kanssa (Stein 2009) ja maisema on näennäisesti turistien nähtävänä ja koettavana kokonaisuudessaan, ilman teknologiaa

tai havaittavaa sensuuria. Kyse on kuitenkin mitä suurimmassa määrin ”kokemuksen järjestämisestä” (Goffman 1974). Toisin sanoen, kierroksilla esiteltäviksi valitut maisemat asettuvat tietyn tilallisen koreografian varrelle ja niille merkityksiä antavat narratiivit on ”valittu huolella alleviivaamaan tärkeimpiä aikakausia ja tapahtumia” sekä muita aiheita, jotka tukevat esitettävää, tilaan sijoitettua tarinaa (Azaryahu & Foote 2008: 187).

Kävelykierrokset etnografisena aineistona

Artikkelin empiria pohjautuu vuosien 2010 ja 2014 välillä osallistuvan havainnoinnin avulla keräämääni kävelykierrosaineistoon. Turistina turistien joukossa pääsin omakohtaisesti kokemaan laajempien rakenteiden ja yksilöiden toiminnan yhteyden, joka ulottui myös siihen, kuinka maisema rakennetaan ja eletään oppaiden esitellessä kohdetta turisteille (Herbert 2000: 555). Aineistoni sisältää matkailutarjonnan valtavirtaa edustavia, virallisen matkailuneuvonnan suosittelimia kierroksia (n=6) ja miehityksenvastaiseen liikkeeseen kytkeytyviä, ”vaihtoehtokierroksia” (n=3). Kaikki kierrokset sijoittuivat Vanhaankaupunkiin ja olivat kestoltaan noin 3,5 – 4 tunnin mittaisia. Oppaat virallisen sektorin kierroksilla olivat israelilaisia tai pohjois-amerikkalaisia juutalaisia, vaihtoehtokierroksilla puolestaan Israelin juutalaisia tai palestiinalaisia. Kierrosten sisältö oli kaikilla järjestävillä tahoilla pitkälti standardisoitu ja selvästi tarkasti suunniteltu. Tämän pystyi päättämään saman organisaation eri oppaita havainnoimalla: heidän performanssiensa erot olivat varsin pieniä. Esimerkiksi reitit pysähtymispaikkoineen täsmäsivät kierroksilla lähes täydellisesti ja paikkasidonnaiset kertomusten temaattiset painotukset olivat hyvin samankaltaiset. Täysin identiteettisiä kopioita toisistaan eri oppaiden kierrokset eivät kuitenkaan olleet, vaan narratiiveissa oli havaittavissa persoonallisia painotus- ja sävyeroja. Aineiston dokumentoin kirjallisiin muistiinpanoin, kuvin ja ääni- ja videotallentein. Varsinkin alkuvaiheessa, tutkimusalueen ollessa minulle vielä verrattain vieras, hyödynsin valokuvamateriaalia erityisesti reittien kartoittamisessa jälkikäteen.

Tässä artikkelissa käyttämäni aineiston lisäksi osallistuin neljän kenttämatkani (2010–2012 ja 2014) aikana lähes parillekymmenelle muulle turistikierrokselle Vanhankaupungin ulkopuolisessa Jerusalemissa sekä muualla Israelissa ja palestiinalaisalueilla. Samantyylisten diskurssien ja kehollisten käytäntöjen havainnointi muilla kierroksilla paransi edellytyksiä ensisijaisen aineistoni ristiin

tarkistamiseen ja näin ollen kohensi tutkimukseeni luotettavuutta tulkintojeni suhteen (Echtner & Prasad 2003: 663). Koska etnografiassa ideana on tutkia havainnoitavaa ilmiötä ”elettynä kokemuksena koko sen rikkaudessaan ja monimutkaisuudessaan” (Herbert 2000: 551), en rajannut kenttätöskentelyäni ainoastaan osallistuvaan havainnointiin turistikierroksilla. Kenttämatkojeni aikana vierailin eri organisaatioissa ja turisti-informaatiopisteissä, havainnoin turisteja, turistiryhmiä ja heidän aktiiviteettejaan eri puolilla Jerusalemin Vanhaakaupunkia, keräsin matkaesitteitä ja keskustelin vapaa-muotoisesti matkailualalla toimivien henkilöiden sekä kohtaamieni turistien kanssa. Näiden lisäksi oleskeluni alueella tuotti minulle työtäni tukevaa tietoa ja valaisi varsinaisten tutkimuskysymysteni ohella sitä laajempaa yhteiskunnallista viitekehystä, johon tutkimusaiheeni kiinnittyi.

Maiseman ikonografia turistikierrosten analyyttisenä välineenä

Tarkastelen tutkimusaineistoni olevia opastettuja kävelykierroksia kolmiportaisen, niin kutsutun ikonologisen tulkintakehyksen raamien pohjalta. Alkujaan taidehistorian tutkimuksessa kehitettyä ikonografiaa on hyödynnetty kulttuurimaantieteellisessä visuaalisten aineistojen tutkimuksessa viime vuosikymmenien aikana ja sitä on käytetty monipuolisesti erilaisten kuvastojen identiteettipoliittisessa tutkimuksessa (mm. Raivo 1996; Raento & Brunn 2005; Hännikäinen 2010; Linkola 2013). Hännikäisen (2010: 21) mukaan kyseessä on väljä tulkintakehyks, joka jäsentää tutkimuksen etenemään aineiston sisällöllisestä erittelystä ja kuvailusta (*esi-ikonografisen kuvauksen*) sen sisäisiin merkityksenantokäytäntöihin (*ikonografisen analyysin*) ja lopulta liittävät annetut merkitykset osaksi laajempaa sosiokulttuurista kontekstia (*ikonologinen tulkinta*). Erotuksena edeltäviin maiseman tekstuaalisuuteen keskittyviin ikonografisiin tutkimuksiin muovasin tulkintakehyksen lähtökohtia huomioimaan aineistotyyppini erityispiirteet, edustavathan kävelykierrokset kehollista, liikkeeseen sidottua katsomisen käytäntöä (Larsen & Urry 2011: 1114). Tältä pohjalta sovelsin ikonografisen tulkintakehyksen tarjoamia analyyttisiä työkaluja aineistoni ominaispiirteisiin sopivaksi, sillä aineistoni jakautuu useaan analyyttiseen alalajiin: *visuaalisiin maisemiin*, *verbaalisiin opasnarratiiveihin* ja *kehollisiin koreografiioihin*.

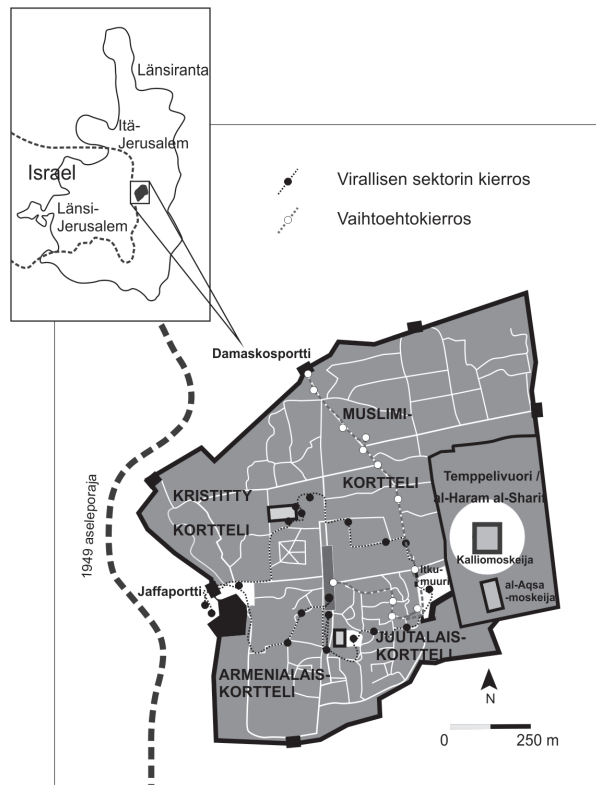
Näiden yhdistäminen ei ole ongelmatonta, sillä esimerkiksi visuaalisuus ja verbaalisuus edustavat toisistaan poikkeavia ilmaisukeinoja: siinä missä maisemat esittävät sisältönsä kokonaisuuksina,

oppaiden puheessa asian esitys tapahtuu ”asteittaisesti argumentoiden” (Raivo 1996: 41). Liikettä tarkastelen puolestaan performatiivisesta näkökulmasta koreografiana (Nash 2000). de Certeau (1984: 99) kuvaa kävelemistä spataaliseksi kieleksi; esimerkiksi reittivalinnoilla ja kulkutavoilla tilaa voidaan ”artikuloida”. Kävellessä, tilassa olemalla ja liikkumalla on siten mahdollista ”vahvistaa oikeaksi, epäillä vääräksi, kokeilla, ylittää rajoja, kunnioittaa” tai muulla tavoin osoittaa omaa suhdetta tilaan, paikkaan ja maisemaan (de Certeau 1984: 99). Nämä koreografiset valinnat ovat merkittäviä etenkin, kun näyttämönä toimii vahvasti kategorisoitunut ja merkityksiltään politisoitunut kaupunkitila (Kuusisto-Arponen 2003: 61–64).

Analyysissäni esi-ikonografinen kuvaus keskittyi laadulliseen sisällönanalyysiin, mikä palveli sisällöllisten painopisteiden ja merkittävien vaikeumien paikantamisen (Echtner & Prasad 2003: 671). Esi-ikonografian perusyksikkönä toimivat kierrosten sisältämät kohtaukset. Kierroksia havainnoidessani olin dokumentoinut näyttämöiksi valikoituneet pysähdyspaikat, turistien katseen kohteeksi osoitetut fyysiset maisemaelementit, opasnarratiivit sekä keholliset käytännöt, joihin tu-

risteja kannustettiin. Yksittäisten kohtausten lisäksi kiinnitin huomiota myös niiden muodostamiin kokonaiskoreografioihin ja visualisoin ne kartografisesti (kuva 1). Näin pystyin tarkastelemaan, kuinka kierrosten tuottamat koreografiat ”suosivat, muuttivat tai hylkäsivät spataalisia elementtejä” (de Certeau 1984: 98). Kartoitusta mahdollisti myös kriittisten kysymysten asettamisen: Miksi reitti kulki juuri sitä reittiä kuin se kulki, ja miksi tiettyä aihetta käsiteltiin juuri siinä paikassa?

Sisällönanalyysin jäädessä väistämättä varsin pinnalliseksi aineiston läpileikkaukseksi (Rose 2007: 72) selvensi ikonografinen analyysi, kuinka materiaallinen maisema ja sen ilmisällöt, *denotaatiot*, yhdistettiin *konnotaatioiksi* eli tavoiksi, joilla nähty yhdistettiin merkityksiin ja arvoihin (Deacon *et al.* 2007: 143). Lähestyttäessä maisemaa ”tapana jäsentää kulttuuriympäristöä” ovat sen potentiaaliset merkitykset lukemattomat kuten millä tahansa tekstillä (Raivo 1996: 15; Rose 2007: 98). Keskityn ennen kaikkea niihin merkityksiin, joita havainnoimani oppaat esittelemilleen maisemille antoivat. Verbaalisen narratiivin ja fyysiseen ympäristöön sijoittuvien säädeltyjen performanssien avulla voidaan ankkuroida merki-

Kuva 1. Jerusalemin Vanhakaupunki ja esimerkit eri sektoreita edustavien kävelykierrosten reiteistä.

Figure 1. The Old City of Jerusalem and itineraries exemplifying the tours conducted by the two different sectors.

tys nähdyille ja koetulle ”rohkaisten lukijoita aktivoimaan [tekstin]tuottajien haluamat assosiaatiot” ja näin vähentää ei-toivottujen lukutapojen riskiä (Deacon *et al.* 2007: 204).

Turistikierroksilla visuaalisuus, verbaalisuus, fyysisuus ja elämyksellisyys limittyvät toisiinsa tiukasti merkitysten kiinnittämisessä (Hall 1997: 228; Deacon *et al.* 2007: 193). Kuvia tutkittaessa ikonografinen vaihe kiinnittää huomiota kuvaustapoihin, kuten perspektiiviin, etäisyyteen, asetelmaan ja rajaukseen, joista kukin antaa oman sävyksensä sille, kuinka kuvauksen kohde katsojalleen avautuu (mm. Jewitt & Oyama 2001). Mielestäni nämä kuvientulkinnan periaatteet ovat sovellettavissa myös opastettujen kävelykierrosten kontekstiin, kunhan fyysisuus, materiaalisuus ja verbaalisuus tulevat huomioiduiksi. Siinä missä valokuvien, maalausten ja liikkuvan kuvan kohdalla on tekijä rajannut näkymän valmiiksi katsojalle kameran linssin tai pensselin avulla, tapahtuu sama kehystämisen prosessi opastetuilla kierroksilla liikkeen, kerronnan ja kaupunkitilan itsensä ehdoilla. Katsomisesta tulee kehollinen käytäntö, joka ”pitää sisällään maisemien läpi liikkumista” (Larsen & Urry 2011: 1115). Tällöin oppaan verbaalisella narratiivilla on suuri merkitys siinä, *mitä* turistikatseensa kohteiksi fokuoivat ja *miten* he näkemäänsä tulkitsevat (Tuan 1991). Ikonologiseen tulkintaan päästyäni pyrin siis yhdistämään aiemmissa vaiheissa ilmenneet esitystavat laajempaan kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiinsa. Tässä analyysivaiheessa merkityksellistämiskäytännöt pyritään liittämään osaksi laajempia diskursseja, ja tulkinta peilautuu muiden lähteiden, kuten tutkimuskirjallisuuden, tarjoamaan taustatietoon (ks. Raivo 1996; Raento & Brunn 2005: 150).

Seuraavassa luvussa esittelen virallisten ja vaihtoehdoisten turistikierrosten kohtausta kolmella näyttämöllä. Näistä ensimmäinen on Juutalaiskorttelin sydän, Itkumuuri ja sen yhteydessä oleva aukio. Näyttämönä se vastaa myös Edensorin (2000) ajatusta turisticaarekkeeista: vaikka matkailu onkin vain yksi alueen aktiviteeteista, säädellään turistien (kuten muidenkin) käyttäytymistä alueella tarkasti sekä suullisin että kirjallisin ohjeistuksin. Kyseinen näyttämö on mitä suurimmassa määrin tarkasti vartioitu ”puhdistettu tila” (Sibley 1988), koska alueelle ei pääse kulkematta turvatarkastuksen kautta. Tällä näyttämöllä toteutettuja kohtauksia analysoimalla tarkastelen, kuinka kohtaukset kytkettiin osaksi kansallisia kertomuksia. Seuraava näyttämö, turvatarkastuspiste Itkumuurin ja Muslimikorttelin välillä, edustaa puolestaan rajavyöhykettä kahden urbaanin mikroterritorian välillä.

Tarkastelen, millaisia liikkumisen politiikkaan kytkeytyviä rajankäynnin rituaaleja ja neuvotteluita ”meidän” ja ”muiden” välillä tällä näyttämöllä toteutetut kohtaukset tuottavat. Kolmantena näyttämönä toimii Muslimikorttelin pääkatu, palestiinalaisen Vanhankaupungin sydän. Matkailun perspektiivistä tämä näyttämö on kuvailtavissa Edensorin (2000) tapaan heterogeeniseksi tilaksi, jota paikallisten asukkaiden moninaiset arkiset käytännöt hallitsevat. Näyttämönä se on myös konfliktin kyllästämä: radikaaliirtokuntaliikkeen aggressiivinen levittäytyminen alueella hiertää väestöryhmien välejä, ja lisäksi Israelin sotilaallinen läsnäolo on alueella silmiinpistävää. Tällä näyttämöllä tarkastelen kohtausten pelon geopolitiikkaa.

Konfliktin koreografiat

Itkumuuri: kansalliset kertomukset

Näitte Temppelevuoren moskeijat, näitte Pyhän haudan kirkon, ja kysytte, missä ovat juutalaiset? Tämä on meidän keskuksemme. Näette Israelin lipun tuolla. Kaksi viikkoa sitten se oli puolitatangossa muistopäivän vuoksi. Holokaustipäivää vietetään täällä. Näette kuusi Daavidin tähteä ja [tekstin] ”tulemme muistamaan” hepreaksi. Sotilaat vannovat täällä valansa. Kaikki on täällä, tämä on keskus, se on avoin kaikille ja me itse asiassa tuomme teidät meidän keskuksemme. (opas, virallinen sektori)

Itkumuurin alkuperä ulottuu kuningas Herodeksen aikoihin. Se rakennettiin 19 eaa., jolloin se oli osa juutalaisuuden pyhintä paikkaa, Temppelevuorta. Temppelevuoren pyhyys liittyy sen myyttiseen asemaan paikkana, jossa maailma alkujaan luotiin (Sebag Montefiori 2012). Rangaistuksena juutalaisten kapinoinnista roomalaiset kuitenkin tuhosivat Temppelein (70 jaa.) ja ajoivat juutalaiset maanpakoon. Temppeleä ei ole sittemmin rakennettu uudelleen, vaan 600-luvusta lähtien samalla paikalla ovat sijainneet Kalliomoskeija ja al-Aqsa-moskeija, mikä tekee Temppelevuoresta islamin kolmanneksi pyhimmän paikan. Itkumuurista on puolestaan muodostunut rakennelmasta ainoana jäljelle jääneenä osana juutalaisuuden keskus. Myyttisestä historiasta johtuen Itkumuurista on tullut ”juutalaisen itsenäisyyden tuhon symboli” ja ”messiaanisen kaipuun kiintopiste” (Azaryahu 1996: 65). Paikan uskonnollisesta keskeisyydestä huolimatta Itkumuuria ja Jerusalemia pidettiin sionismin ja Israelin valtion varhaisina vuosina osana vanhaa maailmaa ja uskonnollista menneisyyttä (Mayer 2008: 238). Tämä kuitenkin muuttui

vuoden 1967 myötä, jolloin Israel sai Vanhankaupungin ja samalla Itkumuurin haltuunsa. Yllätyksellisen voiton ja pyhälle paikalle paluun kunniaksi Itkumuurin eteen raivattiin laaja aukio, ja tästä lähtien paikan tehtävänä on ollut toimia uskonnollisten ja kansallisten aktiviteettien areenana (Mayer 2008: 238).

Uskonnollisen ja poliittisen painoarvonsa ohella Itkumuuri on yksi Jerusalemin ikonisimmista nähtävyyksistä ja Israelin vierailuin kohde (Shoval 2009). Havainnoimillani virallisen sektorin kierroksilla vierailu Itkumuurilla oli eräänlainen kliimaksi, jonka ajallinen painoarvo ylitti muille kohteille varatun ajan. Itkumuuri poikkesi muista vierailuista kohteista myös siinä, että siellä vierailtaessa oppaat antoivat turisteille vapaa-aikaa, jonka aikana he saivat keskimäärin vartitunnin ajan tutustua kohteeseen itsenäisesti. Turistisaarekkeille tyypilliseen tapaan myönnetty vapaus oli kuitenkin näennäistä: oppaiden ohjeistukset, ohjekyltit, paikallisten huomautukset ja toisten turistien esimerkki ohjasivat turisteja omaksumaan vallalla olevan diskurssin mukaisen käytöskoodiston (Edensor

Kuva 2. Tyypillinen valokuvaustilanne Itkumuurilla: valokuvaan ikuistetaan matkailijoiden fyysisen läsnäolon lisäksi uskonnollisia ja nationalistisia maisemaelementtejä. Valokuvauskäytännöt ilmensivät uskonnon ja nationalismin yhteen kietoutuneisuutta tällä näyttämöllä (Kuva: Taina Renkonen 1/2010).

Figure 2. Tourist photography at the Western Wall: in addition to tourists, religious and nationalistic landscape elements are captured. These photography practices illustrate the interweavedness of religion and nationalism on this stage (Photo: Taina Renkonen 1/2010).

2000: 328–329). Suoranaisten synagoga-alueella vierailuun liittyvien kieltojen ja määräysten ohella oppaat antoivat myös suosituksia asiaan kuuluvista aktiviteeteista. Turisteja kannustettiin esimerkiksi kirjoittamaan ikiaikaisen perinteen mukaisesti kirje Jumalalle, eli kirjoittamaan toive paperille ja ujutamaan paperi Itkumuurin seinämän kivenlohkareiden väliin. Alun perin uskonnolliset traditiot muoutuivat näin turistiksi rituaaleiksi. Toisintamalla tätä perinnettä muotoutui samalla muinaisuudesta nykypäivään ulottuva jatkumo sukupolvien välille sekä side ”meidän” ja vieraina olevien turistien välille (Edensor 2001: 64; Palmer 2005: 19).

Tyypillisesti turistit käyttivät tilaisuuden hyväkseen kuvatakseen ikonista nähtävyyttä. Uskonto ja nationalismi kietoutuivat yhteen turistien valokuvauskäytännöissä. Oppaan mainitsemat runsaat kansalliset symbolit, kuten aukion keskelle asetettu Israelin lippu, pääsivät kuin huomaamatta ”liputtamaan kansakuntaa” (Billig 1995) turistien valokuviiin poseeraustaustoina (kuva 2). Nykyisessä muodossaan Itkumuuri ja sen yhteydessä oleva aukio kuvastavatkin, kuinka uskonto ja nationalismi kietoutuvat tiukasti yhteen maisemassa ja turistikäytännöissä. Vaikka nationalismi on suhteellisen tuore ilmiö, tämä uskonnollisesti merkittävä kohde yhdisti kävijät ”kansakunnan alkulähteille” ja sen historian käännekohtiin (Palmer 2005: 12), tässä tapauksessa sekä muinaiseen tuhoon että viimeaikaiseen paluuseen. Koska nationalismille menneen, nykyhetken ja tulevaisuuden yhteen kutominen on ensiarvoisen tärkeää, väitänkin, että vaikka turistit todennäköisesti kokevat paikan ennen kaikkea uskonnollisena nähtävyytenä, palvelee kohde lopulta tehokkaasti ”kansallisten ohjaavien fiktioiden” levittämisessä (Pretes 2003: 128). Näin se kohteena vahvistaa Jokelan (2014: 267) havainnon siitä, kuinka uskonnollisilla nähtävyyksillä pyritään usein ”tukemaan kansallisia ja muita sosio-spatiaalisia identiteettejä paikallisella mittakaavalla”.

Vaihtoehtokierrosten tarjoamasta näkökulmasta turistien ja rukoilemaan tulleiden juutalaisten täyttämästä maisemasta kuitenkin puuttui jotain.

Tämä paikka ei ole aina näyttänyt tältä. Vuoteen 1967 asti Itkumuurin edessä oli vain muutaman metrin levyinen kuja ja muuten alue oli täynnä köyhien palestiinalaisten asuintaloja. Kun Israel pääsi tänne ja he näkivät tämän paikan, mitä he ajattelivat? ”Ei voi olla, että kun viimein, 2 000 vuoden odotuksen jälkeen pääsemme pyhälle paikallemme, meidän pitäisi tyytyä tähän kapeaan kujaan.” Joten, mitä he tekivät? Toivat tänne puskuraktoreita ja potkaisivat täällä asuneet köyhät palestiinalaiset pakolaisleirille. [...]

Niin, he [palestiinalaispakolaiset] ovat nyt tässä oudossa tilanteessa ja tässä meillä on bieno aukio armeijan seremonioille ja ultraortodokseille. (opas, vaihtoehdosektori)

Virallisen maisematekstin unohtaessa aluetta aiemmin asuttaneet ihmiset oppaat ”dokumentoivat heidän läsnäolonsa” (Till 2012: 4) tuomalla verbalisesti esiin nykyisen maiseman alleen kätkevän menneisyyden. Oppaat nimesivät nykyisen aukion *Mughrabi*-kortteliksi (”Marokkolaiskortteli”), joka oli alun perin perustettu 1200-luvulla pohjoisafrikkalaisten pyhiinvaeltajien asuinpaikaksi. Siten he nousivat performatiiviseen vastarintaan materiaalista maisemaa ja sen virallista, kartoille painettua paikannimistöä vastaan (Kearns & Berg 2002; Rose-Redwood 2008). Itkumuurinaukiota esitelleet kohtaukset toivatkin esiin, kuinka poliittinen vallanvaihdos oli muuttanut julkisessa tilassa näkyvää kollektiivista muistia (Till 2003). Muistin maisemat ovat Dwyerin ja Aldermanin (2008: 171) mukaan aina paitsi tekstejä myös areenoja valtakamppailuille siitä, kenellä on valta määrittää mikä versio menneisyydestä tehdään yleisölle näkyväksi materiaalisissa maisemassa. Epäsuhtaisen valtakamppailun seuraukset olivat nyt turistiryhmän todistettavissa. Sionismin menestyksen suoma paluu pyhälle paikalle on materialisoitunut ”hienoksi aukioksi”, mutta samalla tarkoittanut palestiinalaisten kollektiivisen kokemuksen peittymistä katuki-

vetyksen alle.

Tuomalla esiin maisemasta ”lukuisten poissaolojen läsnäolo” (de Certeau 1984: 108) kytkeytyi aukion esittely samalla geopolitiiseen narratiiviin, jonka näkökulmasta ”juutalaisvaltio nousi tuhotun Palestiinan päälle” (Peteet 2005: 156). Vaikka kohtauksen sisältö kiinnittyi nimenomaan vuoden 1967 tapahtumiin, muodosti se samalla jatkumon sille huomattavasti laajemmalle muodonmuutokselle, mikä alueella tapahtui Israelin valtion synny myötä vuoden 1948 jälkimainingeissa. Samalla tavalla kuin israelilaisasutus oli aikoinaan korvannut hylätyt ja/tai tuhotut palestiinalaiskylät ja arabiniimet vaihtuneet kartoilla heprealaisnimiksi (Cohen & Kliot 1992; Benvenisti 2000), olivat Palestiina ja palestiinalaiset kadonneet maisemasta myös täällä.

Etdensor (2001: 76) huomauttaa, että turistit saattavat vastustaa heille käskirjoitettuja aktiviteetteja omilla vastarintaperformansseillaan. Vaihtokierrosten tapauksessa on kuitenkin huomionarvoista, että normatiivisten performanssien hylkeminen tapahtui Itkumuurin alueella oppaiden johdolla: yhdelläkään osallistumistani kierroksista ryhmät eivät vierailleet varsinaisella synagogal alueella eikä turisteja rohkaistu valokuvien ottamiseen. ”Haluaako joku käydä Itkumuurilla?” kysyi yksi oppaista aukiolla vierailtaessa ilmeisen retorisesti, sillä yhden halukkaan ilmoittautuessa opas tokaisi ”Itse asiassa meillä ei taida olla aikaa. Ehdit varmaan käydä täällä joku toinen kerta?”.

Kuva 3. Turvatarkastuspiste Itkumuurin ja Muslimikorttelin välisellä yhdyskäytävällä. Näyttämöllä toteutetut kohtaukset toimivat vertauskuvallisina rajanylityksinä Israelin (Juutalaiskorttelin) ja Palestiinan (Muslimikorttelin) välillä. Virallisen sektorin kierroksilla turvallisuusvaltio ruumiillistui mellakkavarusteisten sotilaiden kehoihin. (Kuva: Taina Renkonen 5/2011)
Figure 3. A security checkpoint between a corridor connecting the Western Wall Plaza with the Muslim Quarter. Scenes on this stage acted as metaphorical border crossings between Israel (the Jewish Quarter) and the Palestinian territories (the Muslim Quarter). On mainstream tours, the bodies of soldiers in riot gear were emblematic of a security state. (Photo: Taina Renkonen 5/2011)

Turvataarkastuspiste: rajankäynnin rituaalit

Liikkumisen politiikka kehollistui kierroksilla erityisesti Muslimikorttelin Itkumuurista erottavan turvatarkastuspisteen yhteydessä (kuva 3.). Tarkastuspisteet voidaan käsittää hegemonisen geopolittisen diskurssin materialisoitumiksi maisemassa. Tällöin ne toimivat välineinä sisällyttämisten ja ulossulkemisten määrittämisen maiseman synnyttämiselle, jonka myötä luokitellaan yhtäältä turvalliset ja toisaalta vaaralliset kehot sekä niiden oikeus liikkuvuuteen tilassa (Till 2004: 347).

Tänään on perjantai, muslimien päivä. Sen vuoksi näette täällä paljon poliiseja. Ajatuksena on, että kun näytetään paljon poliiseja, paljon voimaa, se vähentää väkivaltaa. Kun näytetään paljon voimaa, ei ihmisille Temppelelivooren moskeijoilla tule mieleen aibenttaa ongelmia. Tämän vuoksi näette monia, monia, monia sotilaita ja jatkossa tulette näkemään vielä lisää. Olisitte voineet nähdä, en tiedä... olisitte voineet nähdä helikoptereita taivaalla. Joka perjantaina. Ja pyhäpäivinä ja muina vastaavina. Estämässä mellakoita. Tämä on siis ajatuksena, OK? Joskus he [sotilaat] kontrolloivat, kuka pääsee Temppelelivoorelle... jos tämä henkilö aibenttaa ongelmia, tiedämme tämän henkilön, tai siten [ihmisiä päästetään sisään] jostain tietyistä iästä ylöspäin. Ihmiset, jotka ovat naimisissa ja yli 40-vuotiaita, ovat rauhallisempia.[...](opas, virallinen sektori)

Turvataarkastukset ovat Aasin (2006: 149) sanoin ”luottamuksen rituaaleja”. Kuten oppaan narratiivi osoittaa, ei tässä tapauksessa kuitenkaan kyseenalaistettu alueella vierailevien turistien luotettavuutta, vaan opas profiloi riskiryhmäksi nuoret, naimattomat muslimit. Oppaan narratiivissa muodostuu vastakkainasettelu, jossa muslimit edustavat uhkaavia toisia, näköpiirissä olevat sotilaat puolestaan ”meitä” ja turvallisuuden ylläpitoa. Näin muodostuu roolijako, jonka myötä muslimien väkivallan uhan alaisina ”meidän” mahdollisuudeksi jää ainoastaan järeä puolustautuminen. Väkivallan syytä ei oppaan narratiivissa yksilöity sen tarkemmin, mutta sen uhka liitetään vahvasti islamiin, muslimeihin ja nimenomaan moskeija-alueeseen. Näin ollen väkivallan uhka kiinnittyy islamiin, kun taas Israelin sotilaat ilmensivät ratiionaalista, sekulaaria puolustustoimenpidettä uskonnollisen fanatismiin värittämää ”mellakointia” vastaan. Näin kuvaus kiinnittyy tyypilliseen orientalistisen diskurssin tapaan essentialisoida islam ja muslimit väistämättä väkivaltaisiksi ja siten tehdä

ero ”meidän” ja ”toisten” harjoittaman väkivallan välille (Springer 2011). Samalla turisteille hetkellisen hidasteen muodostavan turvatarkastuspisteen olemassaolo oikeutettiin tarpeella taata ”meidän” turvallisuutemme puhdistamalla tila epäluotettavista kehoista niiden liikkuvuutta kontrolloimalla (Sibley 1988; Aas 2006).

Kohtaus ja sen näyttämönä toiminut maisema sotilaineen ja turvatarkastuspisteneen viestivätkin, kuinka yksi koetun geopolittisen uhan hedelmistä on militarismi. Kuten oppaan narratiivikin alleviivaa, reaktio turvattomuuteen ja haavoittuvuuteen on voiman käyttäminen ja näyttäminen. Kimmerling (2001: 208–228) katsoo militarismin olleen, ja yhä olevan, niin olennainen elementti sionistisessa kansallisessa projektissa, että voidaan puhua ”turvallisuudesta kansalaisuskontona” (2001: 212). Tämän ajattelumallin synty on ajoitettu 1930-luvulle, jolloin väestöryhmien välisten yhteenottojen kiihdyttyä juutalainen siirtolaisyhteisö päätteli järkkymättömän sotilaallisen voimankäytön olevan ainoa realistinen ratkaisu juutalaisvaltion olemassaololle arabien keskellä (Kimmerling 2001: 209). Kansalaisuskontona militarismi perustuu Kimmerlingin (2008: 139) mukaan ajatukseen siitä, että enää juutalaisen kansan ja valtion ”olemassaolo ja turvallisuus eivät riippuisi Jumalan, kohtalon tai kolonialistisen suurvallan tahdosta, vaan uudesta lihaksikkaasta juutalaisesta, hänen armeijastaan ja hänen sotilaistaan.” Näin ollen se on tiukassa yhteydessä sionismin luomaan ajatukseen voimakkaasta ”uudesta juutalaisesta” vastakohtana puolustuskyvyttömälle diasporajuutalaiselle (Juusola 2005: 29).

Tässä tapauksessa ”lihaksikkaasta valtiosta” (Katz 2007: 353) muistuttivat maisemasta univormuineen erottuneet sotilaat. Kuten kohtaus ilmensi, ei militarismin materialisoituminen maisemaan vaadi kansallista hälytystä, vaan se on muotoutunut itsestään selväksi osaksi kaupunkimaisemaa arkisissakin olosuhteissa – esimerkiksi juuri ”joka perjantai”. Tällaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa voidaankin puhua Katzin (2007) tapaan ”banaalista terrorismista”, mikä kuvaa, kuinka terrorismin pelkoa tuotetaan ja ruokitaan arjen maisemissa. Banaali terrorismi on käsitteenä Billigin (1995) ”banaalin nationalismin” inspiroima. Siinä missä banaali nationalismi muistuttaa arkisiin yhteyksiin sijoitetuin kansallisin symbolein kuin huomaamatta kansallisvaltion olemassaolosta, banaali terrorismi ”muistuttaa meitä aina läsnä olevasta vaarasta keskuudessamme” tuomalla turvallisuusrutiniin osaksi arkea ja muistuttamalla ihmisiä siten visuaalisesti turvallisuusvaltion läsnäolosta ja välttämättömyydestä terrorismilta puolustauduttaessa (Katz 2007: 350).

Siteerattu opas ajoitti turvallisuuspuheensa kiintoisalle hetkelle, sillä ryhmä oli juuri siirtymässä Muslimikorttelin puolelle. Rajankäynti kahden korttelin välillä militaristisessa maisemassa oli miltei kuin simulaatio kansallisten territorioiden ylittämisestä: ”omat” sotilaat ikään kuin suojelivat taakse jäävää ”kotimaata” sen rajojen ulkopuolella vaanivalta uhalta. Samalla turisteja orientoitiin kohtaamaan seuraavan territorion haasteet. Esittämällä muslimit uhkaavaan sävyyn ja ohjaamalla turistit asosioimaan myös muut mahdolliset militarismien merkit (esimerkiksi ”helikopterit taivaalla”) juuri tämän ihmisryhmän aiheuttamaan vaaraan tilannekuvauksen myötä turistien mahdollisesti tuntemasta ”pelosta tulee normaali ja hyväksytty” tunnetila (Pain 2009: 470).

Vaihtoehtokierrosten koreografiassa kulkusuunta oli päinvastainen ja rajankäynti merkitsi siirtymistä Muslimikorttelin palestiinalaisenemistöisestä ympäristöstä vahvasti kontrolloituun Juutalaiskortteliin, Sibleyn (1988) sanoin puhdistettuun tilaan. Kaikilla aineistoni vaihtoehtokierroksilla tämä siirtyminen tapahtui etenemällä Muslimikorttelin pääkatua sen päähän asti, jossa vastassa odotti sisäänkäynti Itkumuurille johtavaan yhdyskäytävään turvatarkastuspisteineen. Oppaiden välillä oli kuitenkin eroja siinä, kuinka tähän tarkastuspisteeseen ja toiselle territoriolle siirtymiseen suhtauduttiin. Israelilaistaustaiset oppaat huomauttivat tarkastuspisteillä harjoitettavasta ”etnisestä seulonnasta”, joka asettaa eritaustaiset ihmiset eri asemiin. Etnisyyden merkityksestä opasperformansseista kieli kuitenkin tapa, jolla kohteeseen suhtauduttiin palestiinalaistaustaisen oppaan johtamalla kierroksella.

[Juuri ennen Itkumuurin turvatarkastuspistettä ennen opas pysäyttää ryhmän.] *Tuolla edessä on turvatarkastus, se on Itkumuuria varten. Teille siinä ei ole mitään ongelmaa, mutta minä, minä en voi mennä. Yleensä vien asiakkaani ylös Juutalaiskortteliin. Sieltä käsin voitte nähdä Itkumuurin, Kalliomoskeijan, al-Aqsa -moskeijan ja Öljymäen.* (opas, vaihtoehtosektori)

Näissä kohtauksissa, erityisesti yllä havainnollistetuksa, korostui geopolitiikan siirtyminen yksilöiden kehon tilaan tavalla, jonka myötä toiset olivat etuoikeutetummassa asemassa kuin toiset (Häkli 2008). Khalidin (1997: 1) mukaan nimenomaan erilaiset rajanylitykset ja henkilöllisyyden tarkistamistilanteet muodostavat palestiinalaisen kollektiivisen kokemuksen kulmakiven, jonka myötä palestiinalaisia ”voimallisesti muistutetaan heidän

identiteetistään, siitä keitä he ovat, ja miksi he ovat erilaisia kuin muut”. Kohtauksien myötä tämä voimallinen muistuttaminen kehojen geopolitiikan epätasa-arvoisuudesta ulottui myös kierroksille osallistuviin turisteihin. Turvatarkastus, joka turisteille on tavallisesti pelkkä ohimenevä muodollisuus, näyttäytyi heille nyt potentiaalisena pois-sulkemisen ja nöyryyttämisen tapahtumapaikkana, yhtenä monista liikkumisrajoitteista, joita palestiinalaiset kohtaavat päivittäisessä elämässään.

Tässä tapauksessa israelilaisen turvallisuusmaise-man ikonografia tarkastuspisteineen toimi kuitenkin oivana lavastuksena vastarintaperformansseille, jotka provosoivat kyseenalaistamaan niiden olemassaolon oikeuttavan geopolittisen mielikuvituksen. Kulkueste kahden territorion välillä rohkaisti osallistujia siten eläytymään palestiinalaisten laajempaan kollektiiviseen traumaan siitä, kuinka pääsy kotimaaksi koetulle maaperälle ei ole itsettänselvyyttä vaan monissa tapauksissa sula mahdollisuus.

Tarkastuspisteiden ja erimuotoisten liikkumisrajoitusten esille tuominen ja kokeminen kehollisesti ovatkin havaintojeni mukaan merkittävässä osassa kautta linjan palestiinalaisille solidaarisuutta osoittavassa vaihtoehtomatkoilussa, niin israelilaisten kuin palestiinalaisten oppaiden vetämällä kierroksilla. Osaltaan tämä heijastelee materiaalista todellisuutta. Esimerkiksi Länsirannalla palestiinalaisalueilta israelilaisalueille kulkeminen on mahdotonta ilman jonkinlaisen tarkastuspisteen läpäisemistä. Kuitenkaan niitä ei tunnuttu koskaan ”vain” ohitettavan, vaan etninen epätasa-arvo ulkomaisten passien haltijoiden, Israelin kansalaisten ja paikallisten palestiinalaisten välillä tuotiin aina esiin. Vaikka Itkumuurin turvatarkastuspiste ei täysin vertaudukaan Länsirannan tarkastuspisteisiin esimerkiksi lupakäytäntöjensä valossa, oli mielestäni huomion arvoista, että myös Vanhaankaupunkiin sijoittuvilla kierroksilla siirtymä kahden erilliseksi mielletyn territorion välillä tehtiin viittaamalla vahvasti juuri tarkastuspisteiden kehon geopolitiikkaan.

Tulkinnanvaraiseksi jää, kuinka tietoisien valinnan oppaat olivat tehneet reittiä suunnitellessaan tämän kokemuksen korostamiseksi. En myöskään voi varmuudella tietää, olisiko siteeraamani palestiinalaisoppaan pääsy alueelle todellakin kielletty vai käyttikö hän vain tilannetta hyväksensä dramatisoidakseen kehon geopolitiikan osaksi turistista kokemusta. Ryhmänsä Itkumuurille asti vieneet israelilaiset vaihtoehto-oppaat olisivat puolestaan voineet kierrellä ensiksi Juutalaiskorttelin muita osia ja laskeutua vasta sen jälkeen Itkumuurin alu-

eelle Juutalaiskorttelista käsin. Vaikka turvatarkastuspiste olisi tullut vastaan myös siitä suunnasta, ei se olisi tuolloin mahdollistanut vastaavaa palestiinalaisalueelta israelilaisalueelle kulkemiseen liittyvää siirtymäriittä. Tämän myötä Juutalaiskortteliin kiinnittyi saman tien vaikutelma puhdistuksen ja ulossulkemisen territoriorista, jota kontrolloiva ryhmä ”vartioi jatkuvasti rajoja [...] itsensä ja vastustajiensa välillä” (Pile 1997: 16). Näin ollen tämä koreografinen ratkaisu tuki kierrosten identiteetti-politiittista draaman kaarta.

Muslimikortteli: pelon geopolitiikka

[Hieman ennen kuin ryhmä jatkaa Muslimikorttelin puolelle.] *Varokaa taskuvarkaita, OK? Varokaa taskuvarkaita, pysykaa lähelläni, älkää kadottako minua. Jos joku sanoo teille ”osta tätä, osta tuota”, älkää... jatkakaa vain kävelemistä.* (opas, virallinen sektori)

Virallisen sektorin kierroksilla siirtymä Juutalaiskorttelista Muslimikorttelin puolelle tarkoitti myös tarkasti kontrolloidun turisticaarekkeen vaihtumisesta vaikeammin hallittavissa olevaan heterogeeniseen tilaan (Edensor 2000). Tietyllä tapaa turisticaareke ei kuitenkaan päättynyt korttelinrajaan, vaan jatkui, tässä vaiheessa kuitenkin liikkuvassa muodossa (Edensor 2000: 330). Oppaan johdolla määrätietoisesti etenevä turistiryhmä itsessään muodostaa eräänlaisen kuplan, jonka sisällä turistit säilyvät suojassa ympäristön häiriötekijöiltä (Edensor 2000: 330). Tiukkatahtinen kiuruhtaminen vilkkaan kadun läpi muodosti näin ollen jyrkän kontrastin juutalaiskorttelissa turisteille suotuun rentoutuneeseen ja vapaampaan oleiluun. Pragmaattisena perusteena rytmimuutokselle voi tietenkin toimia hälinäntäyteisestä kadusta selviytyminen turisteja basaarikadun houkutuksiin kadottamatta. Oppaiden huomiot ympäröivästä maisemasta antoivat ripeälle askellukselle rivien välistä kuitenkin myös muita syitä, kuten käy ilmi seuraavassa esimerkissä.

[Opas pysäyttää ryhmän Muslimikorttelin pääkadulla al-Wadilla ja osoittaa kadun yläpuolella olevaa valvontakameraa.] *Minulta kysytään usein turvallisuudesta Vanbassakaupungissa. Täällä liikkuessa tulee usein olo, että olisi Big Brotherissa. Voin kuitenkin kertoa, että täällä kyseessä ei ole tv-ohjelma, vaan keskuspoliisi, joka valvoo aluetta ympäri vuorokauden.* (opas, virallisen sektorin kierros)

Opas ei lyhyen pysähdysten aikana kontekstua-

lisoanut tilannetta sen enempiä tai ilmaissut suoraan, ketä valvotaan ja miksi. Kuitenkin repliikin intertekstuaalinen yhdistäminen muihin kohtauksiin tukee tulkintaa, jossa nimenomaan alueen palestiinalaisasukkaat ovat valvonnan ensisijaisia kohteita, eivät esimerkiksi turistit. Koska jo aiemmin kierroksella heidät oli tehokkaasti orientaloitu edustamaan väkivaltaa ja tuhoa, ei oppaan tarvinnut sen tarkemmin perustella, miksi ympäri vuorokautinen valvonta oli tällä vihollisterritoriolalla paitsi oikeutettua myös välttämätöntä. Valvontakamerat tekevätkin tämän argumentaation nojalla Muslimikorttelista puolustettavissa olevan tilan (Koskela 2000: 244). Kameravalvonnan vaikutukset eri asemissa oleviin ihmisiin kuitenkin vaihtelevat. Vaikka ”valvonnan virallinen tarkoitus olisi lisätä turvallisuutta” saattaa valvonta tuottaa myös täysin vastakkaisia reaktioita (Koskela 2000: 253).

Vaihtoehtokierrokset poikkesivat virallisen sektorin kierroksista myös tässä suhteessa: ryhmä taittoi matkaa Muslimikorttelissa kaikessa rauhassa useita kertoja vilkkaan pääväylän varrella pysähdellen. Samoin oppaat saattoivat varrosanojensa lomassa tervehtiä ohikulkijoita tai vaihtaa nopeasti kuulumisia kauppiaiden kanssa. Nämä eleet viestivät selkeästi siitä, että myös ryhmä saattoi tuntea itsensä turvallisiksi ja tervetulleiksi alueella sen valtaväestön puolesta. Erityisesti israelilaisoppaiden tekemänä nämä kontaktit alueen palestiinalaisiin viestivät samalla myös mahdollisuudesta rauhanomaisiin ja toista kunnioittaviin väleihin. Näin vaihtoehto-oppaiden esitys haastoi perinteisten kierrosten luoman pelon maantieteen, jossa uhka ”vaani” kaduilla palestiinalaisten keskuudessa.

Pelko Muslimikorttelissa kuului asiaan kuitenkin myös vaihtoehtokierroksilla. Turvallisuus asetettiin uuteen perspektiiviin, ja keskeiseen asemaan nousikin feministiselle poliittiselle maantieteelle tyypillinen kysymyksenasettelu: ”turvallisuutta kenelle ja miten?” (Hyndman 2004: 319). Pelon lähteeksi ei kuitenkaan nimetty korttelin palestiinalaisasukkaita, vaan Israelin armeijan vahva sotilaallinen läsnäolo, kortteliin perustetut radikaalit juutalaisiirtokunnat sekä niiden järeä turvallisuus-koneisto (kuva 4 A & B).

[Opas esittelee lähellä olevan rakennuksen radikaalin siirtokuntajärjestö *Ateret Cobenimin* päämajaksi.] *He ovat hyvin, hyvin militanteja, hyvin, hyvin arabivihamelisiä. [...] Tämä on tänä päivänä kaikkein pahantabtoisin paikka Vanbassakaupungissa. He ovat toisissaan potkineet monia, monia ihmisiä pois taloistaan. [...] Kamera ja liput ovat todella tärkeitä, koska ne kertovat läsnäolosta: tämä on myös*

psykologista sotaa... Tuleminen lippujen, aseiden, vartiokoppien kanssa. (opas, vaihtoehtokierros)

[Opas kiinnittää ryhmän huomion Muslimikorttelin pääkadulla liikkuvaan aseistettuun partioon.] *“Nuo miehet ovat rajapoliiseja. Rajapoliisit ovat jonkinlainen välimuoto poliisin ja sotilaan välillä, he ovat oma yksikönsä IDF:ssä [Israelin puolustusvoimissa]. He ovat poliisi palestiinalaisia varten; he boitavat mielenosoitusten tukahduttamisen ja niin edelleen.[...] He voivat myös satunnaisesti pysäyttää palestiinalaisia ja tarkastaa heidän oleskelupanssa täällä.” (opas, vaihtoehtokierros)*

Edeltävät kohtaukset toimivat esimerkkinä tavasta, jolla Muslimikorttelin tilasta tuotettiin diskursiivisesti vankilamainen ympäristö, jossa ”vankien” osa lakesi palestiinalaisille, joita Israelin miehityshallinta kontrolloi. ”Vankila-analogia” onkin Smithin (2011: 319) mukaan tyypillinen, toistuva tapa, jolla miehitytyillä alueilla elävät palestiinalaiset elämänsä kuvaavat. Palestiinalaisten vaihtoehdotto muutta vasten peilautui puolestaan siirtokuntalaisten etuoikeutettu asema valtion suojeluksessa.

Muslimikorttelin pääkadun varrella päivystävien rajapoliisien esiin nostaminen katukuvasta korosti ennen kaikkea eroa sotilaallista voimaa edustavien israelilaistoimijoiden ja palestiinalaisten siviilien välillä. Aseistus ja suojavarustus erottivat heidät selkeästi muista ohikulkijoista (kuva 4 B). Oppaan narratiivi teroitti entisestään heidän roo-

liaan: he olivat täällä nimenomaan kontrolloimassa palestiinalaisia, eivätkä esimerkiksi suojelemassa heitä. Heidän sotilaspukunsa, aseistuksensa ja turvavarusteidensa käytännön tarkoitus viestiä kuulumisesta legitiimiin armeijaan, valmiudesta käyttää väkivaltaa sekä suojautua kuitenkin ”viesti samanaikaisesti uhkasta, etäisyydestä ja epäluottamuksesta” (Fluri 2011: 285) palestiinalaisille. Geopoliittisten merkitysten tuottaminen kehon tasolla osoitikin, kuinka yksilöiden kehoista tuli symbolisia ”territorioita”, joiden välityksellä ”kansakunnan ja sen rajojen rakentaminen tapahtui” (Hyndman 2004: 318): rajapoliisien kehoihin ruumiillistui vertauskuvallisesti koko laajempi miehityshallinto, siviilien kehoihin puolestaan palestiinalaisalueiden ja sen valtiottomien asukkaiden puolustuskyvytön asema Israelin ikeessä.

Valvontaa ja kontrollia esittelevät opasperformanssit haastoivat vallitsevan geopoliittisen järjestyksen ja toivat esiin pelon geopolitiikkaan väistämättä liittyvän hierarkian. Pelko ja turvallisuus eivät ole objektiivisia, vaan vahvasti identiteettisidonnaisia määreitä, minkä vuoksi etuoikeutetumassa asemassa olevien ihmisryhmien turvallisuudentunteen asettaminen etusijalle johtaa helposti heikompien ryhmien turvattomuudentunteen lisääntymiseen (Pain & Smith 2008: 11; Pain 2009). Valvontaa voikin tarkastella myös näkökulmasta, jossa se luo ”valta-tilan” (*power-space*), ja tällöin jakolinja valvojien ja valvonnan kohteiden välillä mukailee väijäämättä yhteiskunnallisia valtasuh-

Kuva 4. (A) Siirtokuntajärjestön päämaja lippuineen, kameroineen ja vartiointineen sekä (B) visuaalinen eronteko rajapoliisien ja palestiinalaissiviilien välillä edustivat vaihtoehtokierroksilla Muslimikorttelin ”arkista sorron maisemaa” (Jones & Merriman 2009: 167). (Kuvat: Taina Renkonen 1/2010)

Figure 4. Alternative tours and “everyday landscapes of oppression” (Jones & Merriman 2009: 167) in the Muslim Quarter: (A) Headquarters of a settler organization with its flags, surveillance cameras, and guards and (B) visual distinction between the border police and Palestinian civilians. (Photos: Taina Renkonen 1/2010)

teita (Koskela 2000: 251). Näin ollen, sen sijaan että kameroiden ja sotilaiden olisi esitetty edistävän turvallisuutta, niistä muotoutui symbolisen väkivallan (Bourdieu 1981) maisema. Vaikka oltiin ”palestiinalaisterritoriolla”, valvonta ja sen kautta valta olivat Israelin ja sen tukemien siirtokuntien käsissä korttelin valtaväestön sijaan. Samalla liput, jotka toisessa kontekstissa saattaisivat toimia banaalina, lähes huomaamattomana muistuttaja kansakunnan olemassaolosta edustivat nyt ”kuumaa arjen nationalismia” korttelin ”arkisessa siron maisemassa” (Billig 1995; Jones & Merriman 2009: 167). Samalla subjektiiviset pelontunteet yhdistettiin laajempiin yhteiskunnallisiin prosesseihin (Koskela 2000: 257), tässä tapauksessa kamppailuun territorion hallinnasta.

Päätelmät

Olen edellä tarkastellut, kuinka toisistaan poikkeavia geopoliittisia narratiiveja kehollistettiin Jerusalemin Vanhassakaupungissa toteutetuilla turistikierroksilla. Eri lähtökohdista toteutettujen esitysten rinnastus teki korostuneen näkyväksi kehojen, kierrosten ja niiden käyttämän kaupunkitilan poliittisuuden.

Kolmella eri näyttämöllä toteutettujen kohtausten avulla osoitin, kuinka laajemmat geopoliittiset prosessit ja ilmiöt kehollistettiin osaksi turistisia kokemuksia. Itkumuurista tuli symboli yhtäältä sionistisen projektin riemuvoitolle, mutta toisaalta myös palestiinalaisten kollektiiviselle traumalle kotimaan menetyksestä. Turvatarkastuspisteellä virallisen sektorin kierrokset legitimoivat valtion oikeuden rajojensa vartiointiin ja kehojen luotettavuuden luokitteluun, vaihtoehtokierrosten performanssit puolestaan tekivät näkyväksi konfliktiin laajemminkin liittyvän liikkuvuuden politiikan. Muslimikorttelista muodostui puolestaan molemminpuolisten pelon maantieteiden näyttämö, jolla ”pelko siirtyi kansainvälisen politiikan tapahtumista ja prosesseista ihmisten mieliin, kehoihin ja jokapäiväiseen elämään” (Pain 2009: 472).

Vaikka esitykset näiden geopoliittisten narratiivien kehollistamiseksi olivatkin kuin toistensa peilikuvia, strategiat niiden tuottamiseksi olivat molempien sektorien oppailla pohjimmiltaan samankaltaisia. Vahvojen kategorisointien, valikoitujen vaikenemisten ja viholliskuvien tuottaminen kaupunkitilan kekseliäällä koreografoinnilla, puhuttelevien maisemaelementtien valinnalla ja verbalisella kehystyksellä olivat kaikki avainasemassa oppaiden ”vaikutelmienhallinnassa” (Goffman 1959) ja pyrkimyksissä yhdistää haluttuja merkityksiä ja

tunnereaktioita tiettyihin ihmisryhmiin, tilanteisiin ja maisemiin.

Esityksiä ei kuitenkaan voi tarkastella irrallaan niiden toteutuskonteksteista. Jo valmiiksi hegeemonisten diskurssien hallitsemilla näyttämöillä ympäristö tuki virallisten kierrosten käsikirjoitusta. Vaikeammin kontrolloitavissa olevissa ”toisten” tiloissa turistit pyrittiin puolestaan koulumaan kuuliaisiksi aktiivomalla osallistujien negatiiviset tunnerekisterit ”ruokkien pelon kartografiaa tuottamalla ’meidän’ maailmamme negatiivisesti kieroutuneen ’toisen’ rakentamisen kautta” (Springer 2011: 90). Vaihtoehtokierrokset osoittivat puolestaan minkä tahansa kaupunkinäyttämön maisemaelementin olevan ”potentiaalinen vastarinnan väline” (Raento & Brun 2005: 145). Näin ollen myös hegemonista järjestystä tukevat, vahvasti merkityksillä kyllästetyt kohteet kuten Itkumuuuri tai turvatarkastuspiste saatiin kyseenalaistavien esitysten myötä ”toimimaan toisessa tyyliajassa” (de Certeau 1984: 32) ja siten valjastettua täysin vastakkaisten geopoliittisten diskurssien palvelukseen. Kierrosten tarkastelu osoitti, että tiettyjä performanseja toisintamalla pystyttiin luonnollistamaan vallitseva järjestys. Toisaalta tilankäyttöisten tapojen haastaminen toisintekemisellä mahdollisti kulissien takana vaikuttavien valtasuhteiden paljastamisen, ainakin hetkellisesti.

Turistikierrosten potentiaalisia vaikutuksia ei voi rajata yksinomaan mielikuviin, koska Jerusalemissa turismi on merkittävä tulonlähde molemmille väestöryhmille ja taloudella on merkittävä rooli ”hallitsijan ja hallittujen suhteen” ylläpitämisessä (Klein 2001: 21–25). Niillä on siten myös materiaaliset seurauksensa. Esimerkiksi matkailijoiden kulutusikäytymiseen saatetaan vaikuttaa kierroksiin sisällytetyillä kulutustapahtumilla ja oppaiden ravintolasuosituksilla tai epäsuoremmin pyrkimyksillä vaikuttaa matkailijoiden näkemyksiin alueista ja ihmisryhmistä. Näillä yhtä ryhmää ja aluetta suosivilla ja toista boikotoivilla käytännöillä voi siten olla kauaskantoisia taloudellisia seurauksia, jotka osaltaan ylläpitävät vallitsevaan miehitykseen liittyviä valtasuhteita.

Turistikierrokset ovat antoisa ja ajankohtainen aineistotyyppi, sillä ne vastaavat yhtäältä viimeaikaisen matkailututkimuksen tavoitteeseen tuoda visuaalinen ja kehollinen yhteen performanssiksi (Larsen & Urry 2011) sekä toisaalta poliittisen maantieteen piirissä esitettyyn tarpeeseen tarkastella geopoliittisten diskurssien ilmenemistä paitsi teksteissä myös eleyissä käytännöissä (mm. Müller 2008). Kierrokset osoittavatkin, että ma-

teriaalinen ja representatiivinen eivät sulje toisiaan pois, vaan avaavat performanssinäkökulman myötä mahdollisuuksia matkailun identiteettipolitiikan yhä moninaisempaan tarkasteluun.

Kiitokset

Kiitän kahta anonymia vertaisarvioijaa, Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulun POLEIS-seminaarin osanottajia sekä Salla Jokelaa arvokkaasta palautteesta. Lisäksi kiitän lämpimästi teemanumeron päätoimittaja Anna-Kaisa Kuusisto-Arposta korvaamattomasta tuesta ja palautteesta artikkelikäsitelmän työstämisen eri vaiheissa. Artikkelini on kirjoitettu osana Suomen Akatemian rahoittamaa Rajojen, identiteettien ja transnationaalisuuden tutkimuksen huippuyksikköä (RELATE) (SA 272168).

Lähteet

- Aas, Katja Franko (2006). 'The body does not lie': identity, risk and trust in technoculture. *Crime Media Culture* 2:2, 143–158.
- Azaryahu, Maoz (1996). Mount Herzl: the creation of Israel's national cemetery. *Israel Studies* 1:2, 46–74.
- Azaryahu, Maoz & Foote, Kenneth E. (2008). Historical space as narrative medium: on the configuration of spatial narratives of time at historical sites. *GeoJournal* 73:3, 179–194.
- Barnes, Trevor J. & Duncan, James S. (1992). Introduction: writing worlds. Teoksessa Barnes Trevor J. & James S. Duncan (toim.) *Writing worlds*. Routledge, London, 1–17.
- Benvenisti, Meron (2000). *Sacred landscape*. University of California Press, Berkeley & Los Angeles.
- Billig, Michael (1995). *Banal nationalism*. Sage, London.
- Bourdieu, Pierre (1986). The forms of capital. Teoksessa Richardson, John G. (toim.) *Handbook of theory and research in sociology of education*, 241–258.
- de Certeau, Michel (1984). *The practice of everyday life*. University of California Press, Berkeley.
- Cheong, So-Min & Miller, Marc (2000). Power and tourism, a Foucauldian observation. *Annals of Tourism Research* 27:2, 371–390.
- Cohen, Erik H. (2006). Religious tourism as an educational experience. Teoksessa Timothy, Dallen J. & Daniel H. Olsen (toim.) *Tourism, religion and spiritual journeys*. Routledge, London, 78–93.
- Cohen, Saul B. & Kliot, Nurit (1992). Place-names in Israel's ideological struggle over the administered territories. *Annals of the Association of American Geographers* 82:4, 653–680.
- Cosgrove, Dennis (1984). *Social formation and symbolic landscape*. Croom Helm, London.
- Cresswell, Tim (2006). *On the move. Mobility in the modern Western world*. Routledge, New York.
- Cresswell, Tim (2010). Towards a politics of mobility. *Environment and Planning D: Society and Space* 28:1, 17–31.
- Deacon, David, Pickering, Michael, Golding, Peter & Murdoch, Graham (2007). *Researching communications*. 2. p. Hodder Education, London.
- Dumper, Michael (2002). *The politics of sacred space*. Lynne Rienner, Boulder.
- Dwyer, Owen J. & Alderman, Derek H. (2008). Memorial landscapes: analytic questions and metaphors. *GeoJournal* 73:2, 165–178.
- Echtner Charlotte M. & Prasad, Pushkala (2003). The context of Third World tourism marketing. *Annals of Tourism Research* 30:3, 660–682.
- Edensor, Tim (2000). Staging tourism. Tourists as performers. *Annals of Tourism Research* 27:2, 322–344.
- Edensor, Tim (2001). Performing tourism, staging tourism. (Re)producing tourist space and practice. *Tourist Studies* 1:1, 59–81.
- Fine, Elizabeth C. & Speer, Jean H. (1985). Tour guide performances as sight sacralisation. *Annals of Tourism Research* 12:1, 73–95.
- Fluri, Jennifer L. (2011). Bodies, bombs and barricades: geographies of conflict and civilian (in)security. *Transaction of the Institute of British Geographers* 36, 280–296.
- Goffman, Erving (1974). *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Harper and Row, New York.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Doubleday, New York.
- Haldrup, Michael & Larsen, Jonas (2006). Material cultures of tourism. *Leisure Studies* 25:3, 275–289.
- Hall, Stuart (1997, toim.). *Representation*. Sage, London.
- Harker, Christopher (2011). Geopolitics and family in Palestine. *Geoforum* 42:3, 306–315.
- Herbert, Steve (2000). For ethnography. *Progress in Human Geography* 24:4, 550–568.
- Holloway, J. Christopher (1981). The guided tour. A sociological approach. *Annals of Tourism Research* 8: 3, 377–402.
- Hyndman, Jennifer (2004). Mind the gap: bridging feminist and political geography through geopolitics. *Political Geography* 23:3, 307–322.
- Häkli, Jouni (2008). Konfliktit ja symbolinen väkivalta – geopolitiikkaa kehon tilassa. *Terra* 120:3, 147–157.
- Hännikäinen, Outi-Kristiina (2010). Identiteettien maisemat Saskatchewanin Uudessa Suomessa. Uudisasutuksesta uudentuokkautio. *Siertolaisuustutkimuksia* 32.
- Jewitt, Carey & Oyama, Rumiko (2001). Visual meaning: a social semiotic approach. Teoksessa van Leeuwen, Theo & Jewitt, Carey (toim.) *Handbook of visual analysis*. Sage, London, 134–156.
- Jokela, Salla (2010). Kuvitettuja matkoja isänmaahan: matkailu, kuva ja nationalismi Suomessa. *Terra* 122:1, 3–17.
- Jokela, Salla (2014). Tourism and identity politics in the Helsinki churchscape. *Tourism Geographies* 16:2, 252–269.
- Jones, Rhys & Merriman, Peter (2009). Hot, banal, everyday nationalism: Bilingual road signs in Wales. *Political Geography* 28:3, 164–173.
- Juusola, Hannu (2005). *Israelin historia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Katz, Cindi (2007). Banal terrorism: spatial fetishism and everyday insecurity. Teoksessa Gregory, Derek & Pred, Allan (toim.) *Violent geographies*. Routledge, New York, 349–361.
- Kearns, Robin A. & Berg, Lawrence D. (2002). Proclaiming place: towards a geography of a place name pronunciation. *Social & Cultural Geography* 3:3, 283–302.
- Khalidi, Rashid (1997). *Palestinian identity*. Columbia University Press, New York.
- Kimmerling, Baruch (2001). *The invention and decline of Israeliness*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles.
- Kimmerling, Baruch (2008). *Clash of identities*. Columbia University Press, New York.
- Klein, Menachem (2001). *Jerusalem*. C. Hurst & Co. London.

- Knudsen, Daniel C. (2008). Insiders and outsiders in Thy. Teoksessa Knudsen, Daniel C., Metro-Roland, Michelle M., Shoper Anne K. & Green, Charles E. (toim.) *Landscapes, tourism, and meaning*. Ashgate, Aldershot, 109–119.
- Koskela, Hille (2000). The gaze without eyes: video-surveillance and the changing nature of urban space. *Progress in Human Geography* 24:2, 243–265.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2003). Our places, their spaces. Urban territoriality in the Northern Irish conflict. *Acta Universitatis Tamperensis* 920. Tampere University Press, Tampere.
- Larsen, Jonas & Urry, John (2011). Gazing and performing. *Environment and Planning D: Society and Space* 29:6, 1110–1125.
- Linkola, Hannu (2013). “Niin todenmukaista kuin mahdollista”. Maisemavalokuva suomalaisessa maantieteessä 1920-luvulta 1960-luvulle. *Department of Geography and Geosciences A22*.
- MacCannell, Dean (1976/1999). *The tourist*. University of California Press, Berkeley.
- Manderscheid, Katharina (2009). Unequal mobilities. Teoksessa Ohnmacht, Timo, Maksim, Hanja & Bergman, Manfred M. (toim.) *Mobilities and Inequality*. Ashgate, Aldershot, 27–50.
- Massey, Doreen (2005). *For Space*. Polity Press, Cambridge.
- Mayer, Tamar (2008). Jerusalem in and out of focus: the city in Zionist ideology. Teoksessa Mayer, Tamar & Mourad, Suleiman A. (toim.) *Jerusalem*. Routledge, London, 224–244.
- Morgan, Nigel & Pritchard, Anette (1998). *Tourism promotion and power*. Wiley, Chichester.
- Müller, Martin (2008). Reconsidering the concept of discourse for the field of critical geopolitics: towards discourse as language and practice. *Political Geography* 27:3, 322–338.
- Nash, Catherine (2000). Performativity in practice: some recent work in cultural geography. *Progress in Human Geography* 24:4, 653–664.
- Newman, David & Paasi, Anssi (1998). Fences and boundaries in the postmodern world: boundary narratives in political geography. *Progress in Human Geography* 22:2, 186–207.
- Ó Tuathail, Gearoid & Dalby, Simon (1998). Introduction: Rethinking geopolitics. Towards a critical geopolitics. Teoksessa Ó Tuathail, Gearoid & Dalby, Simon (toim.) *Rethinking geopolitics*, 1–15. Routledge, London.
- Paasi, Anssi (1996). *Territories, boundaries, and consciousness*. John Wiley, Chichester.
- Pain, Rachel (2000). Gender, age, race and fear in the city. *Urban Studies* 38:5–6, 899–913.
- Pain, Rachel (2009). Globalized fear? Towards an emotional geopolitics. *Progress in Human Geography* 33:4, 466–486.
- Pain, Rachel & Smith, Susan J. (2008). Fear: critical geopolitics and everyday life. Teoksessa Pain, Rachel & Smith, Susan J. (toim.) *Fear: critical geopolitics and everyday life*. Ashgate, Aldershot, 1–19.
- Palmer, Catherine (2005). An ethnography of Englishness: experiencing tourism through tourism. *Annals of Tourism Research* 32:1, 7–27.
- Peteet, Julie (2005). Words as interventions: naming in the Palestine – Israel conflict. *Third World Quarterly* 26:1, 13–172.
- Pile, Steve (1997). Introduction: opposition, political identities and spaces of resistance. Teoksessa Keith, Michael & Pile, Steve (toim.) *Geographies of resistance*. Routledge, London, 1–32.
- Pretes, Michael (2003). Tourism and nationalism. *Annals of Tourism Research* 30:1, 125–142.
- Pritchard, Anette & Morgan, Nigel (2003). Mythic geographies of representation and identity: contemporary postcards of Wales. *Tourism and Cultural Change* 1:2, 111–130.
- Raento, Pauliina & Brunn, Stanley D. (2005). Visualizing Finland: Postage stamps as political messengers. *Geografiska Annaler Series B* 87:2, 145–164.
- Raivo, Petri J. (1996). Maiseman kulttuurinen transformaatio. Ortodoksinen kirkko suomalaisessa kulttuurimaisemassa. *Nordia Geographical Publications* 25:1.
- Renkonen, Taina (2013). *Pyhä vai miehitetty kaupunki? Turistikierrosten poliittinen maantiede Jerusalemissa*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Geotieteiliden ja maantieteen laitos, Helsingin yliopisto.
- Richardson, Tanya (2005). Walking streets, talking history: the making of Odessa. *Ethnology* 44:1, 13–33.
- Rose, Gillian (1999). Performing space. Teoksessa Massey, Doreen, Allen, John and Sarre, Philip (toim.) *Human Geography Today*. Policy Press, Cambridge, 247–259.
- Rose, Gillian (2007). *Visual methodologies*. 2. p. Sage, London.
- Rose-Redwood, Reuben S. (2008). “Sixth Avenue is now a memory”: regimes of spatial inscription and the performative limits of the official city-text. *Political Geography* 27:8, 875–894.
- Saarinen, Jarkko (2003). Tourist destinations and the production of representation in tourism. *Nordia Geographical Publications* 32:2, 1–9.
- Schwartz, Joan M. & Ryan, James R. (2003, toim.). *Picturing place: photography and the geographical imagination*. I. B. Tauris, London.
- Sebag Montefiore, Simon (2011). *Jerusalem*. Weidenfeld & Nicholson, London.
- Shehadeh, Raja (2008). *Palestinian walks*. Profile Books, London.
- Shoval, Noam (2009). Tourism in Jerusalem 1967–2000. Teoksessa Meiron, Eyal & Bar, Doron (toim.) *Planning and conserving Jerusalem*. Yad Izhak Ben-Zvi, Jerusalem, 388–407.
- Sibley, David (1988). Purification of space. *Environment and Planning D: Society and Space* 6:4, 409–421.
- Sidaway, James D. (2000). Postcolonial geographies: an exploratory essay. *Progress in Human Geography* 24:4, 591–612.
- Springer, Simon (2011). Violence sits in place? Cultural practice, neoliberal rationalism, and virulent imaginative geographies. *Political Geography* 30:2, 90–98. 135
- Stein, Rebecca (2009). Travelling Zion. *Interventions* 11:3, 334–351.
- Till, Karen E. (2004). Political landscapes. Teoksessa Duncan, James S., Johnson, Nuala C. & Schein, Richard H. (toim.) *A companion to cultural geography*. Blackwell, Malden, 347–374.
- Till, Karen E. (2012). Wounded cities: Memory-work and a place-based ethics of care. *Political Geography* 31:1, 3–14.
- Tuan, Yi-Fu (1991). Language and the making of place: A narrative descriptive approach. *Annals of the Association of American Geographers* 81:4, 684–696.
- Tuchman, Gaye (1978). *Making news*. 244 s. Free, New York.
- Uimonen, Laura (2006). Kaupunki liikkumisen kertomuksena. Teoksessa Haapala, Arto & Naukkarinen, Ossi (toim.) *Mobiilistetiikka*, 122–136. *Kansainvälisen soveltavan estetiikan instituutin raportteja n:o 3*, Helsinki.
- Urry, John (1990). *The tourist gaze*. Sage, London.
- Van Leeuwen, Theo & Wodak, Ruth (1999). Legitimizing immigration control: a discourse-historical analysis. *Discourse Studies* 1:1, 83–118.
- Wang, Ning (2006). Itineraries and the tourist experience. Teoksessa Minca, Claudio & Oakes, Tim (toim.) *Travels in paradox*. Rowman & Littlefield, Oxford, 65–76.